

Lærermanglen vokser. Det er bl.a. et stort problem for specialpædagogikken. Hvad kan der gøres? Måske har lærerne brug for assistenter?

Af lektor, PhD, Frans Ørsted Andersen, Aarhus Universitet

I *Specialpædagogik nr 4, 2022, årgang 42, s. 33-46.*

Artiklen tager udgangspunkt i det igangværende dansk-svensk-tyske forskningsprojekt, 'WATSup' (What About Teacher Shortage?), der sætter fokus på lærermangel i de tre lande. Forfatteren deltager sammen med kolleger fra DPU/ Aarhus Universitet i projektet med fokus på situationen i Danmark. Det overordnede spørgsmål for WATSup er 'hvad kan vi gøre ved den stigende lærermangel i de tre lande?'. Et særligt problem herhjemme er manglen på personale med specialpædagogiske kompetencer. Vi ser også, særligt i de egne af landet, hvor lærermanglen er ved at være markant, at flere og flere danske folkeskoler ansætter uuddannede i lærerstillinger. Det kan ramme de sårbare elever og specialpædagogikken ekstra hårdt. De foreløbige undersøgelser i WATSup projektet peger på, at det kan blive vanskeligt at komme den stigende lærermangel til livs, selv om fx forskellige introordninger ('induktion') såvel som brug af tolærerordninger ('co-teaching') og andre tiltag for nyuddannede lærere ('følorder') godt kan have en positiv effekt. Men de foreløbige undersøgelser antyder også, at det måske ikke er nok. Problemet er nemlig, at lærermanglen måske skal ses som led i en større samfundsmæssig bevægelse, hvor professionsuddannelser, der fører til de almindelige job i 'velfærdssamfundets maskinrum' (som fx lærer, pædagog og sygeplejerske), i stigende grad bliver anset som mindre attraktive. Forfatteren peger derfor på behovet for at gentænke og genbesøge de ellers nærmest glemte men succesfulde forsøg med 'lærerassistenter', der fandt sted over hele landet for ca. 10 år siden. De havde bl.a. fokus på at støtte lærerne i specialpædagogisk og inklusionsmæssig sammenhæng.

Stigende lærermangel i Danmark

I Danmark har vi en begyndende og stigende lærermangel (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2022). I vores nabolande, Sverige og Tyskland, er lærermangel allerede et alvorligt, ja visse steder eksplosivt problem (Andersen et al, 2021). De erfarne lærere forlader jobbet og nye (uddannede) er ikke til at skaffe. Det meste af undervisningen på disse tyske og svenske skoler varetages derfor af ikke-uddannede lærere, der i mange tilfælde slet ikke magter opgaven. Vi er allerede begyndt at se noget tilsvarende i visse dele af Danmark. Med de nye lave tal for mængden af ansøgere og optagne

på dansk læreruddannelse sommer 2022 må vi desværre frygte, at vi hastigt vil nærme os de svenske og tyske tilstande (WATSup projektet, www.miun.se)

Det dansk-svensk-tyske forskningsprojekt, 'WATSup', som jeg deltager i sammen med flere kolleger, er i gang med at undersøge og sammenligne situationen i de tre lande. Projektet har en fælles hjemmeside, hvor undersøgelsesresultater løbende rapporteres (se WATSup projektets link i referencelisten). I en artikel i Paideia i 2021 præsenterede vi resultaterne af de første danske WATSup undersøgelser (Andersen et al, 2021).

I den artikel skriver vi bl.a., at en spørgeskemaundersøgelse, vi gennemførte i kommunernes skoleforvaltninger i 2020-21, viste at 'lærermanglen kommer til udtryk på forskellige måder i Danmark'. Det handler om en række forskellige forhold som *geografi* (nogle kommuner har ingen lærermangel, fx Odense kommune, andre har stor mangel, fx kommuner i hovedstadsområdet), *køn* (nogle kommuner efterspørger flere mandlige lærere), *fag* (der mangler generelt tysk-, fysik- og natur-tekniklærere over hele landet) og *skoletype* (folkeskolen mangler i højere grad lærere end frie og private skoler). Generelt peger vi også på, at andelen af ansatte i danske kommunale lærerstillinger, som ikke har en læreruddannelse, stiger kraftigt i disse år. Denne tendens ser ud til at øges i og med, som vi skriver, at "der forventes at [Danmark] vil mangle ca. 13.100 uddannede lærere i 2030, svarende til 18 pct. af det samlede antal lærere i arbejdsstyrken i 2018." Tendensen ser ud til at være stabil og ikke afhængig af tilfældige kriser ('corona' fx) og økonomiske fremskridt eller tilbageslag. I artiklen konkluderer vi derfor til sidst, at det fremover sikkert "bliver vanskeligere at rekruttere og fastholde lærere i jobbet [i folkeskolen]". Samtidig skriver vi, at "det også ser ud til at antallet af lærerstuderende, som dropper ud af studierne før de er færdiguddannede, vil være stigende" (Andersen et al, 2021).

Samlet set kan effekten af de nævnte tendenser, altså 'job-fastholdelseproblematikken' og 'drop-out fra læreruddannelsen', *let blive en endnu stærkere stigende lærermangel i Danmark de kommende år*. Altså værre end førnævnte tal antyder. Tendenserne understreges af førnævnte nye nedadgående tal for ansøgninger og optagelse på dansk læreruddannelse, sommer 2022. Der gemmer sig også en særlig specialpædagogisk og inklusionsmæssig vinkel i vores undersøgelse af lærermanglen. Nogle kommuner peger nemlig på, at de også mangler lærere med sådanne kompetencer. Desuden ved vi fra dimittendundersøgelser, at inklusionsbestræbelserne skræmmer mange nyuddannede lærere (Andersen et al, 2021).

Vi skriver endvidere i artiklen at vores spørgeskemaundersøgelse peger på særligt to grunde til lærermanglen. Den første er, at der har spredt sig en negativ fortælling om folkeskolen, som blandt andet giver skolen et statusproblem. I kølvandet på dette følger, at det ikke i samme grad som

førhen er attraktivt for erfarne lærere at forblive i folkeskolen, fx som seniorer, eller for nyuddannede lærere at søge job i folkeskolen. Den anden grund er, at læreruddannelsen ikke vurderes i tilstrækkelig grad give lærerne forudsætninger for at håndtere skolehverdagens krav og udfordringer.

Det kan være derfor, at vi ser en stigning i antallet af lærerstuderende, der på sidste år i uddannelse, angiver, at de alligevel ikke søge job i folkeskolen. Flere og flere går efter endt læreruddannelse også direkte over i helt andre typer af job eller læser omgående videre (Andersen, et al, 2021).

Nævnte spørgeskemaundersøgelse rettet mod skoleforvaltningerne viste også, at der i de danske kommuner spores en parathed til at tage lærerprofessionen og –jobbet i nye retninger, bl.a. som konsekvens af den begyndende lærermangel. Pga coronasituationen (spørgeskemaet blev besvaret omkring årsskiftet 2020-21) fik vi desværre kun svar fra 33 af de 98 kommuner. Dermed formindskes udsigelseskraften af undersøgelsen, men de 33 kommuner, der svarede, var dog spredt over hele landet og rummede både storby- og landkommuner, så en vis repræsentativitet gør sig gældende. Spørgeskemaet var fælles for de tre deltagende lande og indeholdt 8 spørgsmål i alt, fx flg tre:

- *Hvilke tendenser (i de sidste 5 år) vedrørende lærermangel i din kommune kan du pege på?*
- *Hvilke planer, om nogen, har man for at imødekomme lærermanglen i din kommune?*
- *Kender du til, eller kunne du forstille dig, nationale eller regionale tiltag, som du tror kan hjælpe på lærermanglen på kort sigt (indenfor de næste 5 år)?*

Den nævnte parathed 'til at tage lærerprofessionen og –jobbet i nye retninger' omfatter en vifte af forskellige initiativer bl.a. forskellige ordninger, der, som før nævnt, skal lette overgangen mellem læreruddannelsen og den pædagogiske praksis for nyuddannede lærere. Det er bl.a. det man også kalder 'induktion'. Samtidig antydes det dog også, at man er lydhør overfor helt nye ideer, forslag og tiltag på feltet.

En ny ide: lærerassistenter

En sådan ny ide vil jeg gerne lancere her. Eller rettere, jeg genlancerer en 10 år gammel ide. Det handler om de landsdækkende forsøg med brug af *lærerassistenter eller pædagogiske assistenter*, som blev iværksat af Undervisningsministeriet for godt 10 år siden. En sådan assistent kan defineres som en pædagogisk kvalificeret person, der har interesser for, erfaringer fra og kompetencer inden

for det pædagogiske felt, fx fra trænerarbejde i idrætsforeninger, aktiviteter i ungdomsklubber og spejderorganisationer, osv. Vedkommende har ikke gennemført en egentlig professionsuddannelse som lærer eller pædagog, men kan for eksempel have taget en af Professionshøjskolernes korte étårige uddannelser som pædagogisk assistent /pædagogmedhjælper. De er ikke særligt kendte og findes heller ikke for tiden på alle professionshøjskolerne. Men hvis man indførte en ordning med lærerassistenter skulle denne uddannelse selvfølgelig opprioriteres og ajourføres. Da det samtidig kan det antages, at det også ville være svært at rekruttere studerende til den uddannelse, kunne det sikkert være en god ide, at der fulgte en slags 'uddannelsesløn' (løn der er væsentligt højere end SU) med i det ene år, den varer.

Assistenten lægger alle sine arbejdstimer på skolen og har ikke selvstændigt ansvar for undervisningens planlægning, gennemførelse og evaluering men er under lærerens ledelse og vejledning. En vigtig pointe er således, at der ikke, modsat forholdet mellem lærere og pædagoger (der i øvrigt ikke altid er uproblematisk) er tale om et ligeværdigt, symmetrisk forhold mellem lærer og assistent. Det er ikke co-teaching (Sunesen, 2021). Snarere kan man tale om et hierarkisk forhold med læreren i en lederrolle. Assistenten kan efter aftale med læreren/ skolens ledelse indgå i en meget stor vifte af forskellige aktiviteter som fx støtte i den almindelige klasseundervisning, individuel/ gruppevis støtte til specielle elever, frikvartervagt, deltage på ekskursioner og lejrskoler, assistere ved IT-klargøring/-kommunikation, hjælpe med oprydning, varetage simpel forældrekontakt, overvære personalemøder, osv. *Nøgleord for assistenten er således fleksibilitet og en underordnet position i forhold til lærerens ansvar og ledelse.*

Jeg var selv med til at evaluere nævnte forsøg med lærerassistenter for godt 10 år siden, og resultaterne var langt hen ad vejen positive. Lærerne var meget tilfredse med at have en assistent til rådighed i det daglige arbejde (Rasch-Christiansen et al, 2012). Forsøgene blev dog glemt, og ingen gik rigtig videre med ordningerne på trods af de positive erfaringer. Det skyldtes, at de druknede i arbejdet med og implementeringen af den nye folkeskolelov i 2012-2013, der var kontroversiel og medførte konflikter med Danmarks Lærerforening pga arbejdstidsbestemmelserne. (Dorf, 2018).

Forsøgene med brug af assistenter i 2009-2011 omfattede dog også en udvidet brug af pædagoger på alle klassetrin i grundskolen. Det blev jo til virkelighed efter forsøgsperioden. Pædagoger er i høj grad blevet en del af skolehverdagen hele vejen fra 0.kl. til 9.kl. Før forsøgene var pædagoger i skolen noget man stort set kun fandt i fritidsordningerne og i indskoling. Men samtidig er, som før nævnt, relationerne og samarbejdet mellem lærere og pædagoger langt fra altid uproblematisk.

Derfor kan problemerne med lærermangel heller ikke bare løses midlertidigt og lokalt med ansættelse af flere pædagoger i lærerstillinger. Både af nævnte grund, men simpelt hen også fordi

der også er stigende pædagogmangel. Desuden kan også pædagoger i fast job i grundskolen have brug for en assistent. Både for lærere og pædagoger (og for eleverne) er der vigtige specialpædagogiske og inklusionsmæssige pointer ved at inddrage assistenter i arbejdet. Dem vender jeg tilbage om lidt.

Under alle omstændigheder, mener jeg, der er mange gode grund til overveje, om ikke det var en god ide, at revitalisere ordningen med lærerassistenter i grundskolen.

I denne artikel vil jeg af ovennævnte grunde genbesøge de danske forsøg med lærerassistenter og resultaterne heraf, sådan som de blev dokumenteret for ca 10 år siden (Rasch-Chrstiansen et al, 2012). Spørgsmålet er, om de positive resultater af forsøgene fra dengang kan genanvendes her 10 år senere og om en ordning med lærerassistenter måske dermed kunne være en del af løsningen på problemet med den stigende lærermangel?

Men først lidt mere om hvorfor de unge i dag generelt ikke længere finder jobbet som lærer (pædagog og sygeplejerske og andre tilsvarende professioner) attraktive.

Velfærdsstatens maskinrum er ikke længere attraktivt

Der var engang, hvor det var særdeles populært at uddanne sig til og blive ansat som lærer i Danmark. Langt op i det 20. århundrede krævede det fortsat høje karaktergennemsnit fra de gymnasiale uddannelser at komme ind på læreruddannelsen på de danske seminarier (det samme gjaldt i øvrigt i et vist omfang pædagog- og sygeplejerskeuddannelserne) (Dorf, 2018).

I tråd hermed var der også efter endt læreruddannelse kamp om jobbene i folkeskolen. Faste lærerstillinger i folkeskolen var attraktive for datidens ungdom. Var man først fastansat lærer, var man så godt som sikker på en livslang ansættelse med relativt gode løn-, pensions-, ferie- og tjenestetidsforhold. På den landsdækkende institution 'Danmarks Lærerhøjskole' (DLH, nu DPU under Århus Universitet) var der efterspurgt, gratis efter- og videreuddannelsesmuligheder på DLH's mange lokalafdelinger. De var gratis for lærerne, gratis for skolen og gratis for kommunen. Staten betalte. Ovenikøbet fulgte der ofte 'vikarpuljer' med, således at læreren fx kunne være væk en dag om ugen, og samtidig fik skolen dækket vikarudgifterne. På DLH kunne man også videreudanne sig inden for det specialpædagogiske felt, fx som speciallærer i tale- og hørevanskeligheder, ordblindhed, osv. Det var goder som datidens unge prioriterede højt (Dorf, 2018). Men sådan ser det ikke ud til at være her i 2020'erne. Der er mange årsager til det, nogle af dem handler om forringelser og besparelser, fx på det specialpædagogiske område. DLH's gratis landsdækkende efter- og videreuddannelsessystem for lærere findes ikke mere. En anden årsag til læreruddannelsen og –erhvervets faldende status er som før nævnt den omdiskuterede

inklusionsbestræbelse. Sidst men ikke mindst handler det også om en ny og mere krævende forældregeneration (Akselvoll, 2022). Men der er også noget andet på spil. Nanna Vaaben, docent og Ph.D på Københavns Professionshøjskole, beskriver i sit forskningsprojekt, *Med samvittigheden på arbejde*, en række nye tendenser, som jeg kort vil nævne her (Olesen & Vaaben, 2022).

En ny faktor er i den forbindelse, at vor tids unge ikke længere som før antydte har jobsikkerhed, fast løn, lange ferier og gode pensionsordninger i tankerne. Det er ellers nogle af de fordele ved lærerjobbet, man fortsat kunne pege på i en tid med mere og mere brug af løst ansatte, projektansættelser og vikarer ('prækariatet'). Men ifølge Vaaben er de unge i dag ikke interesserede i fastlåste, topstyrede og gennemregulerede arbejdspladser og lukkede karriereløb, noget der i høj grad stadig også kendetegner jobbet som lærer (og pædagog) i folkeskolen. Vaaben påpeger, at de unge i dag lægger vægt på, at de på deres job, kan udrette det, de føler de er ansat til (Olesen & Vaaben, 2022). Det er netop i erkendelsen af en sådan ny skitse af nutidens ungdom, at lærerassistenterne måske kan finde en fornyet berettigelse.

Jeg har således tre argumenter for at genbesøge ordningen:

1. den stigende mangel på lærere og pædagoger
2. specialpædagogikken og inklusionens udfordrede situation og
3. ungdommens nye krav til jobmarkedet, som måske øger behovet for at få andre personalegrupper på banen i folkeskolen.

Lad os derfor prøve at se på, hvad man sagde for 10 år siden, da de landsdækkende forsøgsordninger med brug af lærerassistenter i grundskolen blev evalueret.

Faktaboks: data om forsøgene med lærerassistenter 2009-2011

I skoleårene 2009-2011 var i alt ca. 100 danske skoler og 25 kommuner involveret i de landsdækkende pædagogiske forsøgs- og udviklingsarbejder med brug af *lærer- eller undervisningsassistenter* i grundskolen (0.-10.kl., inkl.). Det danske undervisningsministerium stod for den samlede evaluering af forsøgene. Forfatteren, Frans Ørsted Andersen (FØA) var involveret i denne evaluering på vegne af DPU ved Århus Universitet. Det var andre kolleger fra DPU såvel som forskningschef på professionshøjskolen VIA, Andreas Rasch-Christiansen også. Evalueringsrapport blev offentliggjort i november 2011 og blev omtalt i flere artikler af FØA og kolleger, bl.a. i *Supplerende personale i grundskolen: har lærerne brug for assistenter?* (Rasch-

Christiansen, Piironen, Højfeldt, & Andersen, 2012). I disse publikationer beskrives forsøgene i nogen grad som succesrige, selv om der også oplystes en række kritik- eller opmærksomhedspunkter. En af disse handler om faren ved at lærere kan komme til at føle sig 'ophævede' i forhold til assistenterne. Men generelt opregnes at mange lærere havde stor gavn af at have en assistent til sin rådighed i det daglige arbejde.

Den nationale toårige danske forsøgsperiode 2009-2011 kom oven på flere års lokale forsøg i Danmark med assistentlignende ordninger, hvor man gjorde sig erfaringer i skolen med at anvende personale med anden uddannelsesbaggrund end lærer. Det kunne fx idrætstrænere og klubmedarbejdere eller mennesker med en håndværksmæssig eller kreativ uddannelse. En særlig gren af forsøgene handlede om at anvende pædagoger på alle klassetrin i modsætning til før, hvor pædagoger kun indgik i indskolingen og i fritidsordningerne.

De landsdækkende forsøg 2009-2011 førte ikke til nye nationale ordninger med brug af lærerassistenter i folkeskolen, men nogle lokale tiltag fortsatte dog. Det handlede bl.a. om de konflikter der opstod omkring ny folkeskolelov og tjenestetidsordning for lærerne. De lokale tiltag omfattede ordninger, hvor assistenterne blev betegnet som fx: "skolefe", "elevcoach", "trivselsperson", osv. Også visse forsøg med to-lærerordninger og co-teaching har, på trods af navnet, af og til omfattet én lærer og én professionel, der har anden uddannelsesbaggrund end lærer eller pædagog.

Pædagoger blev efter forsøgsordningerne inddraget som personale på alle klassetrin og i princippet i alle faglige sammenhænge.

Begrundelser for forsøgene med lærerassistenter i 2009-2011

Begrundelserne for at iværksætte forsøgene i 2009-2011 kan bl.a. ses i følgende citat fra førnævnte artikel, "*Supplerende personale i grundskolen: har lærerne brug for assistenter?*" (Rasch-Christiansen et al, 2012).

"Moderne lærerarbejde er blevet meget komplekst og omfattende: Af flere grunde kræver lærerarbejdet stadig mere planlægning, mødevirksomhed, dokumentation, evaluering, osv. Kravene

til brug af IT- og mobilteknologi og andre elektroniske medier som fx interaktive whiteboards og iPads i undervisningen øges også hele tiden, såvel som forældrenes og politikernes forventninger til, hvad skolen skal kunne klare. [...]. Oveni det modtager folkeskolen flere og flere elever med indvandrer- og flygtningebaggrund. Samtidig [ses] en vedvarende stigning i antallet af elever, der har brug for specialundervisning, hvilket sker i takt med ønsket om inklusion [...]. Det hele finder sted i en tid, hvor der også tales om et øget behov for voksenkontakt [...] og samvær med relationskompetente voksne rollemodeller. En måde at tackle de mange udfordringer på er netop at tildele skolen en ny personalekategori, der kan have berøring med rigtig mange af folkeskolens aktiviteter og aktører men med en anderledes, ofte mere praktisk og mere fleksibel tilgang på et niveau under lærernes.” (Rasch-Christiansen et al, 2012)

Den danske forsøgsordning 2009-2011 hentede bl.a. inspiration fra Finlands årtier gamle lærerassistentordning, der startede helt tilbage i 1980’erne. Den finske ordning var og er skruet sammen om en national basisordning, hvor 100 elever altid udløser 1 undervisningsassistentstilling. Lad mig kort opregne, hvad den finske ordning går ud på.

En finsk lærerassistent har alle sine arbejdstimer på skolen. I princippet har hun ovenikøbet alle sine 37 arbejdstimer sammen med eleverne. Tid til forældrekontakt og samarbejde med lærerne og skolens øvrige aktører kan på fleksibel vis indgå i arbejdstiden, dvs. man kan ad hoc aftale, at assistenterne deltager i fx planlægnings- og forældremøder. Men under alle omstændigheder er de i en særdeles fleksibel og uundværlig arbejdskraft på finske skoler. Elever med særlige, specialpædagogiske behov og udfordringer og elever med indvandrer- og flygtningebaggrund (tosprogede) udløser i Finland ekstra midler, der kan omsættes til assistenttimer. Assistentordningen giver en god mulighed for at ansætte personale, der selv har en tosproget baggrund, men som mangler en formel, national lærer- eller pædagoguddannelse. I Finland er det i øvrigt samme uddannelse: de to professioner (lærere og pædagoger) har nemlig begge baggrund i den meget roste 5 årige finske kandidatuddannelse i pædagogik. Dog blot med forskellige specialiseringer (Andersen, 2015).

Det har i Finland vist sig som en særdeles god ide at ansætte assistenter med en anden etnisk baggrund end finsk. Sådanne assistenter har ofte givet uvurderlige bidrag til skolernes arbejde med integration og inklusion af tosprogede elever. Der er også flere eksempler på, at assistenter med udenlandsk baggrund efter nogle år med assistentansættelse går i gang med efter- og

videreuddannelsesforløb, der sikrer dem fast tilknytning til arbejdsmarkedet, ofte på et højere niveau end assistentansættelse. Andre går i gang med selve læreruddannelsen (Andersen, 2015).

Faktaboks: Datagrundlaget for evalueringerne af de danske assistentforsøg 2009-2011

Ealueringen af de danske lærerassistent-forsøg 2009-2011 rummede både kvantitative og kvalitative data. Der blev gennemført omfattende spørgeskemaundersøgelser på de 100 deltagende skoler blandt skoleledere, lærere og forsøgsgruppen af lærerassistenter. Hos eleverne blev der gennemført før – og eftermålinger af trivsel og fagligt udbytte, så man kunne vurdere effekten af forsøgene. Endvidere blev der indsamlet 'før- og efter' registerstatistik vedrørende henvisninger til specialundervisning. Kvalitativt blev der gennemført casestudier på otte udvalgte skoler spredt ud over hele landet med interviews med ledere, lærere og assistenter samt observationer af assistenternes praksis på de otte skoler.

Nogle resultater af de danske evalueringer

Evalueringerne viste bl.a. følgende:

1. Assistenterne øgede elevtrivselen, især blandt udsatte børn og unge

Et væsentligt formål med forsøgene var at styrke elevernes trivsel i skolen – og dermed indirekte deres læring. *Undersøgelserne af effekten af at have assistenter med i timerne viser, at det især var udsatte elever, der havde gavn af ordningerne.* Altså viste det sig, at brug af assistenter havde den effekt, at langt færre af de udsatte elever oplevede at have trivselsrelaterede problemer i skolehverdagen. Samtidig skrev vi i 2012-artiklen, at ”man kan formode en form for *spill over-effekt*, [så] når trivslen markant forbedres for de svageste, vil der ske en generel forbedring af læringsmiljøet for alle i klassen inklusive læreren” (Rasch-Christiansen et al, 2012).

2. Både lærere og elever havde gavn af den mangfoldige praktiske støtte fra assistenterne i hverdagen

Vi skrev flg. i 2012:

”Elevernes øgede trivsel skal ses i samspil med forsøgenes [...] implementering af assistenter som ny personalegruppe. [...]. Assistenternes opgavevaretagelse har været meget mangfoldig og afhænger af en lang række forhold (rammesætning af forsøg, samarbejdsrelationer, personlige kompetencer mv.). I forhold til *læreren* yder assistenten overordnet set praktisk og pædagogisk støtte. [...]. I forhold til *eleverne* yder assistenten mange former for støtte [...]. I relation til *læreren* handler indsatsen ofte om at [bidrage til at] håndtere uro, konflikter og forstyrrelser i undervisningen og dermed at sikre bedre forudsætninger for, at lærerne kan opfylde deres undervisningsopgave. For så vidt angår *eleverne*, handler en stor del af indsatsen om at understøtte [...] og sikre koncentration og fokus, men også at vejlede og hjælpe fagligt samt støtte sociale relationer.”

3. Lærerne var vilde med at have en assistent til sin rådighed

Evalueringerne viste også, at samarbejdsrelationerne mellem assistenter og lærere generelt var velfungerende. I det hele taget kan man forenklet sige, at lærerne langt hen ad vejen var vilde med at have en assistent til sin rådighed. Assistenterne gik ind og hjalp lærerne med et utal af forskellige ”støtteaktiviteter” i forbindelse med udførelsen af selve undervisningen. Det handlede især om dem der var prægede af forholdsvis lavpraktiske og tids- og energikrævende aktiviteter som at få eleverne på plads, overtøjet af, materialer frem, klargøre og hjælpe eleverne med at få gang i pc’er og andet IT-baseret undervisningsudstyr og -materiale, dele arbejdsark ud, samle opgaver sammen, assistere elever ved selve opgaveløsningen, dæmpe uro, lave brandslukning ved pludselige konflikter, trøste elever, der er kommet til skade, osv. osv. Det er sådanne arbejdsopgaver, der i hverdagens undervisning ofte kan være stressende og belastende for lærerne, bl.a. fordi de kan være meget tids- og energikrævende. Og lærerne vurderede i stort omfang, at assistenterne, der indgik i ordningerne, var i stand til at varetage de opgaver, som de blev tildelt.

Lærerne følte større arbejdsglæde og oplevede mere succes med deres arbejde, når assistenterne deltog. *Dette er en afgørende pointe i forhold til den beskrivelse af de ’nye unges’ forventninger til arbejdet, jeg omtalte før, og dermed et godt argument for at genbesøge de ti år gamle evalueringer og ordninger.*

[Et finsk eksempel på brug af en lærerassistent i specialpædagogisk sammenhæng](#)

Evalueringen af de danske forsøg med brug af lærerassistenter i grundskolen blev suppleret med casestudier på sammenlignelige finske folkeskoler (i sammenligning med de danske skoler, der indgik i forsøgene). Det viste sig under den danske forsøgsperiode, at profilerne på de typiske lærerassistenter herhjemme mindede en del om de tilsvarende finske.

Afgørende fra de finske erfaringer fra brug af assistenter bl.a. i specialundervisningen er, at deres arbejde udføres i tæt samarbejde med lærerne. Assistenternes arbejde er således både alsidigt, lokalt afstemt og fleksibelt og foregår fysisk både integreret i den almindelige undervisning og/ eller særskilt, fx efter skoletid. Sidstnævnte er ikke noget problem, for assistenterne lægger alle deres 37 arbejdstimer på skolen.

Man ser også den model, at visse elever, der fx forstyrrer de andre og ikke kan sidde stille i klassen, i perioder kan gå med den finske lærerassistent til et grupperum, hvor hun så – igen i tæt samarbejde med og under vejledning af lærerne – giver støtte til disse elever, en støtte som tager udgangspunkt i klassens almindelige undervisningsmateriale, men tilpasset niveauet hos den enkelte elev.

En anden central pointe omkring de finske lærerassistenter var og er, at jobbet er en vej til optagelse på den meget eftertragtede læreruddannelse (eller på pædagoguddannelsen, der ligesom læreruddannelsen er universitetsbaseret og meget populær i Finland men pga. strenge optagelseskrav svær at komme ind på). Det skal dog bemærkes at der midlertidigt var tale om et fald i ansøgstallet fra 2017 til 2019. På læreruddannelsen på Helsinki Universitet faldt ansøger tallet til læreruddannelsen således fra 1447 i 2017 til 1366 i 2018 og yderligere til 1127 i 2019. Derefter steg det igen til 1597 i 2020 og yderligere til 1635 i 2021. For 'pædagoger' dvs 'lærere til børnehaveområdet' var tallene tilsvarende. De faldt til 621 i 2019 (fra 770 i 2017). Men steg igen til 808 i 2021 (Krzywacki, 2022).

Som assistent opnår man noget erfaring og får et godt indblik i det pædagogiske felt, som kan anvendes ved optagelsessamtalen på læreruddannelsen. Funktionen som assistent er således en mulighed for at se lærerhvervet an, før man begynder på uddannelsen. Den kan også, som før nævnt, i det hele taget være en vej ind på arbejdsmarkedet, hvis man fx selv har en indvandrer- eller flygtningebaggrund. Enkelte vælger dog også undervisningsassistentjobbet som en decideret karrierevej. Vi så også tilsvarende profiler som Riita i den danske forsøgsperiode (Andersen, 2015).

Konklusion

Jeg indledte denne artikel med at henviser til WATSup forskningsprojektet, der peger på, at vi allerede har nogen lærermangel og sandsynligvis er på vej til endnu mere. Man kan frygte, at det kan gå ligeså galt som i vores nabolande Sverige og Tyskland. Jeg stillede i titlen spørgsmålet om, hvad vi kan gøre ved det. Jeg nævnte, at meget tyder på, at det ikke bare er et dansk fænomen, men en international langtidstendens, som det kan være svært at 'fixe'.

Læreruddannelsen og –professionen mister 'overalt' status, dog ikke i Finland. Her er begge dele fortsat meget populære, så det er værd at seke til hvad det er finnerne kan. Noget af det, de har og som vi ikke har, er lærerassistenter. For 10 år siden havde vi en finsk inspireret forsøgsordning, som er omtalt i denne artikel. Den var en succes og pegede på gode resultater af brugen af assistenter herhjemme, både i forhold til udsatte børn og unge og i forhold til lærerne, der oplevede bedre opgaveløsning og mere trivsel, når der var assistenter med i undervisningen.

Det er tankevækkende for i Danmark oplever de nyuddannede lærere, i modsætning til deres finske kolleger, nemlig både inklusionsopgaven, hele lærerprofessionen og de nye forældregenerationer som udfordrende. Mange føler ikke, at de i tilstrækkelig grad er klædt på af læreruddannelsen til at magte disse udfordringer. Samtidig nævner fremtidsforskningen, at de unge i dag har helt andre krav til fleksibilitet, mestring og autonomi i arbejdet end tidligere generationer, der mere så på tryghed i ansættelsen, gode pensionsordninger, mv.

Konklusionen må være, at det er en god ide, at se nærmere på de danske forsøg, 2009-2011, med brug af lærerassistenter. Måske er det nu tiden, i en justeret og fornyet udgave, at lave sådanne forsøg igen? Måske har folkeskolen brug for en sådan (ny - i Finland er den ca. 35 år gammel) personalekategori, der kan have berøring med rigtig mange af folkeskolens aktiviteter og aktører, men med en anderledes, ofte mere praktisk og fleksibel tilgang på et niveau under lærernes. *Øget voksenkontakt for eleverne og bidrag med assistentfunktioner i forhold til lærernes mangfoldige arbejdsopgaver i 2022 er væsentlige argumenter for at genoverveje om ikke lærerassistenter i folkeskolen er en god ide.*

En vigtig pointe i forhold til assistentordningen var, at der i relationerne mellem lærerne og assistenterne var et hierarki. Altså, modsat relationen til pædagogerne, hvor der er ligeværdighed, er det læreren, der havde det overordnede didaktiske og pædagogiske ansvar. Læreren har ansvaret for og leder alle planlægnings-, forberedelses-, gennemførelses- og evalueringsprocesser. Og det fungerede læreren godt med.

Referencer

- Akselvoll, M.Ø. (2022). *Det grænseløse forældreskab*. Dansk psykologisk forlag.
- Andersen, F.Ø & Højfeldt, G. (2011). *Undervisningsassistent. Hvorfor? Hvornår? Hvem? Hvordan*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Andersen, F.Ø. (2015). Den finske model – hvordan sikres sammenhæng mellem forskning, uddannelse og undervisning i grundskolens fag? I: *Paideia*, nr. 10, 2015, s.7-17.
- Andersen, F.Ø, Frederiksen, L.L., Sunesen, M. & Thorborg, M.M.R (2021). Læremangel i Danmark. I: *Paideia*, 2021, nr. 22, s. 21-32.
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2022. *Kun 6 ud af 10 læreruddannede arbejder i folkeskolen*. <https://www.ae.dk/analyse/2022-04-nyuddannede-kun-6-ud-af-10-laer Ruddannede-arbejder-i-folkeskolen>
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2018. *Flere lærere uden uddannelse*. <https://www.dlf.org/nyheder/2018/marts/flere-laerere-uden-uddannelse>
- Dorf, H. (2018). *Skolepolitik og undervisningskvalitet i Danmark*. Aarhus Universitetsforlag.
- Andersen, F.Ø., Wiskerchen, M. & Honore, C.L. (2017). *Finsk læreruddannelse i et dansk perspektiv*. Forskningsrapport. DPU, Aarhus Universitet.
- Korsgaard, S. (2022). *Arbejdsgiverne tror, vi er glade, bare vi har et job. Det er en stor misforståelse*. I *Politiken*, 12.2.22, s. 3.
- Krzywacki, H. (2022). *Admission to Teacher Education at the Department of Education at University of Helsinki*. (statistisk dokument). Helsinki Universitet.
- Olesen, K. G. & Vaaben, N. K. (2022). Kan man lede lærere til at blive i deres job?

I: *Ledelse i Morgen*. s. 9-15

Rasch-Christiansen, A., Piironen, T., Højfeldt, G., Andersen, F.Ø. (2012). Supplerende personale i grundskolen: har lærerne brug for assistenter? I: *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, 49. årgang, nr 4, s. 291-306.

Sunesen, M.K. (2021). *Co-teaching og mestrings*. Dansk Psykologisk Forlag.

WATSup projektet: den fælles hjemmeside:

Vaaben, N. K., Olesen, K. G. & Gylling, M. (2022-2023). *Med samvittigheden på arbejde*.
(forskningsprojekt)

<https://www.miun.se/en/Research/research-projects/ongoing-research-projects/what-about-teachers-shortage/>